

Za. 21. September 2019, 10.30 uur: Keizerzaal Sint Servaas Basiliek Maastricht

Concert in het kader van het festival *Musica Sacra Maastricht "Bidden en smeken"* door Schola Maastricht o.l.v. Hans Heykers

Toelichting

Gregoriaans is in zijn geheel gezongen gebed. De ordening van de gezangen in de Mis en het Getijdengebed geeft aan deze gezongen gebeden echter specifieke thema's mee. De psalmdichter is doorgaans een anonieme bidder, die in de 'ik-vorm' of als 'wij' vraagt, bidt, jubelt en klaagt. In ons programma illustreren we die thematisering telkens aan de hand van een introïtus. Vervolgens laten we onze blik rusten op twee moedige vrouwen uit het Oude Testament: Judith en Esther. Zij bidden voor hun volk, waardoor het principe van plaatsvervangend bidden naar voren komt (de beide responsoria *Dominator Domine* en *Miserere Domine*).

Jezus ontmoet op zijn tocht door steden en dorpen allerhande mensen die Hem om existentiële dingen vragen en smeken: de blinde wil zo graag zien (ANT *Stans autem Iesus*), de tien melaatsen willen gereinigd worden (ANT *Dum intraret Iesus*) en de Kananese vrouw wil dat Jezus de demon uit haar dochter drijft (ANT *Egressus Iesus* en *O mulier*).

Centraal in ons concert zingen we de buitengewone 'gebeden', die de gregoriaans-componist de lijdende Christus vlak voor zijn passie in de mond legt. Het zijn de - doorgaans zelden gezongen - uiterst dramatische *communiones* van maandag, dinsdag en woensdag in de Goede Week, waarbij de tekst zowel qua duur als qua intensiteit aanzwelt. Het zijn daarmee meer dan processiegezangen bij de communie: in *Erubescant et revereantur* vloekt Jezus tegen hen die Hem naar het leven staan. In *Adversum me* spreekt een lijdende mens, die zich aan de Vader toevertrouwt. In de *communio Potum meum* tenslotte klinkt de schreeuw '*tu exurgens misereberis Sion*' die als oproep tot 'opstand' al vooruitloopt op de 'wederopstanding'.

Jezus' eenzame gebed in de Hof van Olijven (RE *In monte Oliveti*) loopt vooruit op zijn stervensuur (RE *Tenebrae factae sunt*). Na de indringende uitroep '*Deus meus, ut quid me dereliquisti?*' (Mijn God, waarom hebt Ge Mij verlaten?) blijft vooralsnog ieder woord van God zelf uit. God lijkt zelfs geheel afwezig. In ditzelfde stuk klinkt echter ook '*emisit Spiritum*' (Hij gaf de Geest, Hij ademde de Geest uit), waarin het licht van Pasen (en Pinksteren) al doordringt: de Vader schenkt zijn Zoon met Pasen opnieuw zijn levensadem en Jezus blaast die levensgeest vervolgens op Paasdag over zijn leerlingen.

Bijgevolg is het sindsdien – vanuit het Paasmysterie bezien – die Geest die in Jezus' leerlingen bidt (Rom.8,26-27) of door zijn leerlingen heen bidt (zoals vele mystici in latere eeuwen getuigd hebben). In het Paasgebeuren wordt een theologie geboren die Jezus dit gebed in de mond legt: 'Ik zal de Vader vragen en Hij zal u een andere Helper geven' (RE *Ego rogabo Patrem*). Toevoegingen van tekst (troperingen, bv bij het Kyrie *Lux et origo*) bidden tot God met ontelbare aanspreektitels en predicaten, maar laten tegelijk duidelijk zien dat het Kyrie een huldezang aan de Verrezen Christus blijkt.

In het oudste gregoriaanse repertoire wordt het gebed tot de Moeder Gods Maria aan psalm 44 ontleend (GR *Audi filia*). Na het jaar 1000 ontstaan talrijke gebeden en gezangen waarin heiligen, in het bijzonder Maria, door gelovigen met niet-Bijbelse teksten direct aangeroepen worden. Als voorbeeld daarvan zingen we het *Salve Regina: gementes et flentes* roept de biddende gemeenschap uit haar tranendal. Het is te hopen dat men daarbij nooit de universele belofte van Jezus vergeet: *Petite et accipietis* (bid, en ge zult verhoord worden).

Bernhard Pfeiffer Vert. Ed Smeets